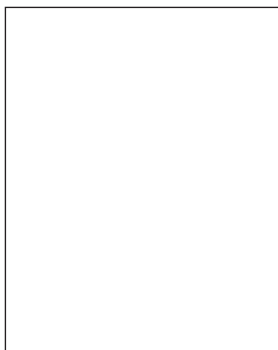

Skaderegleringslöften

av jur. kand. **Anders Andersson**, notarie vid Länsrätten i Stockholms län

Artikeln vill visa

- att ett skaderegleringsavtal kan ses som ett komplement till försäkringsavtalet,
- att skaderegleringsavtalet kan leda till villkorsändringar av försäkringsavtalet,
- att ett skaderegleringslöfte kan betraktas som ett anbud respektive en accept till ett skaderegleringsavtal, och slutligen
- att ett skaderegleringslöfte i vissa fall kan ha betydelse för preskriptionen av en försäkringsfordring.

Anders Andersson

Utväxlade löften i samband med skaderegleringen lämnas efter att försäkringsavtalet slutits. Vad som försiggår efter ett avtalsslut kan i princip inte påverka avtalets innehåll. Efterföljande omständigheter kan emellertid i vissa fall användas för att bevisa vad som avtalats. Ett löfte om ansvar kan i och för sig ses som en sådan efterföljande omständighet. Men avtalstextens lydelse utgör ett starkare bevis för avtalets innehåll. Lydelsen presumeras nämligen vara avtalsinnehåll. Motbevisning tillåts, men är i praktiken svår.

Ett skaderegleringslöfte kan emellertid ha en annan betydelse och därför följer här en redogörelse för bl.a. denna betydelse. Som ett led i denna redogörelse skall inledningsvis uppgörelser diskuteras.

Uppgörelser

En uppgörelse innebär enkelt uttryckt att försäkringsbolaget och den vars intresse är försäkrat är överens om skaderegleringen. Försäkringsbolaget och den försäkrade blir i princip avtalsparter i ett uppgörelseavtal. Avtalet kan vara antingen muntligt eller skriftligt. Avtalet kan lämpligen kallas för ett skaderegleringsavtal och kan ses som ett kompletterande avtal till försäkringsavtalet. Benämningen på avtalet saknar egentlig betydelse. Avgörande är avtalsinnehållet. Parterna kan ha kommit överens efter förhandlingar, men

Artikeln är en förkortad version av författarens examensarbete i försäkringsrätt. Handledare: professor Bill W. Dufwa, Stockholms universitet.

det är också möjligt att de enats utan några förhandlingar. Den försäkrade kan direkt, utan några invändningar ha förklarat sig nöjd med försäkringsbolagets förslag till uppgörelse.

En möjlighet är att man inte betraktar skaderegleringsavtalet som ett kompletterande avtal, utan som ett avtal som ersätter försäkringsavtalet vid regleringen av det inträffade försäkringsfallet. Anser man att skaderegleringsavtalet ersätter försäkringsavtalet, om det avviker från försäkringsvillkoren, bör man i konsekvensens namn anse att så blir fallet även om skaderegleringsavtalet inte avviker från villkoren. Antingen är skaderegleringsavtalet ett kompletterande avtal eller också är det ett ersättande avtal. En målsättning med varje skadereglering måste vara att parterna kommer överens. Det vore inte tillfredsställande om parternas enighet om tillämpningen av försäkringsavtalet skulle leda till att försäkringsavtalet inte blev tillämpligt. Det ligger därför närmare till hands att betrakta skaderegleringsavtalet som ett kompletterande avtal.

Ändring av försäkringsavtalet

Antingen är en uppgörelse i enlighet med försäkringsavtalet eller också inte. Om uppgörelsen är i enlighet med försäkringsvillkoren saknar den egentlig betydelse. Det är inte uppgörelsen som gör att den försäkrade skall ha ersättning. Försäkringsbolagets ersättningskyldighet grundar sig på principen att försäkringsavtal och andra avtal skall hållas (pacta sunt servanda). Om uppgörelsen avviker från försäkringsvillkoren blir den dock betydligt mer intressant. Om ett kompletterande skaderegleringsavtal leder till att skaderegleringen inte skall ske i enlighet med villkoren är det rimligt att anse att försäkringsavtalet har ändrats avseende regleringen av det inträffade försäkringsfallet. Parterna disponerar själva över avtalet och i princip krävs det ett nytt avtal mellan parterna för att ändra innehållet i ett tidigare avtal. Om inte motsatsen uttryck-

ligen påtalas kommer ändringen endast att omfatta det aktuella försäkringsfallet. Det är rimligast och kan därmed ses som en typförutsättning. En typförutsättning fyller ut ett avtal så att ett rimligt avtalsinnehåll uppstår. Ett skaderegleringsavtal som föreskriver en villkorsändring i ett speciellt fall kan rimligen inte avse andra framtida försäkringsfall utan ett uttryckligt påpekande därom. När KFL är tillämplig skulle det vid negativa avvikelser dessutom strida mot tvingande lagstiftning att ändra avseende regleringen av framtida försäkringsfall (se mer om detta nedan).

En fråga som måste besvaras är om skaderegleringsavtalet kan föreskriva en villkorsändring av försäkringsavtalet, fast parterna endast är medvetna om att de avtalat om en skadereglering, som i praktiken avviker från försäkringsvillkoren. Svaret på den frågan är att det bör vara möjligt. Följden av dessa parter avtal är densamma som vid ett uttryckligt avtal om villkorsändring. Deras avtal gör att skaderegleringen skall ha ett annat innehåll än enligt försäkringsvillkoren och det kan därför rättsligen kvalificeras som ett avtal, som föreskriver villkorsändring av försäkringsavtalet. Att parterna inte känner till den rättsliga kvalificeringen kan inte vara avgörande när den rättsliga effekten överensstämmer med vad parterna avtalat om.

I princip har det ingen betydelse om ett ytterligare skaderegleringsavtal med ett annat innehåll ingås. Ett senare avtal kan emellertid, som nämnts, ändra innehållet i ett tidigare avtal. Men om det senare skaderegleringsavtalet inte strider mot det tidigare är båda fullt ut gällande, utan några ändringar. Om man vill att ett skaderegleringsavtal skall vara slutligt får man föreskriva som villkor att inga ytterligare anspråk medges om inte detta uttryckligen accepteras av båda parter. Visserligen kan även detta avtal ändras av ett senare avtal, men det bör inte kunna ske utan en uttrycklig angivelse i det senare skaderegleringsavtalet. I allmänhet är säkerligen detta

inte något problem, när väl försäkringsersättningen är slututbetalad. Därefter ingås sannolikt sällan nya avtal mellan parterna. Skaderegleringen anses slutförd.

Försäkringsavtalet har slutits till förmån för tredje man

Om försäkringstagaren och den försäkrade inte är samma person, dvs. om försäkringstagaren slutit ett avtal till förmån för tredje man, är inte den försäkrade avtalspart till försäkringsbolaget. Försäkringsavtalet är då ett s.k. tredjemansavtal. Av 57 § 2 st FAL (och av 4 § KFL) framgår indirekt att en försäkrad tredje man äger rätt att förhandla med försäkringsbolaget efter att ett försäkringsfall inträffat (se mer om denna förhandlingsrätt nedan). Det är en rimlig tolkning att denna förhandlingsrätt i princip inkluderar en rätt att sluta kompletterande skaderegleringsavtal, även när kompletteringen leder till en villkorsändring av försäkringsavtalet. Särskilt med tanke på att syftet med tredjemansavtal är att ge tredje man en självständig rätt till avtalsinnehållet.

Ett avtal kan inte strida mot tvingande rätt

Det bör uppmärksammas att parterna inte med rättslig verkan kan skapa ett avtalsinnehåll som strider mot tvingande rätt. Frågan är om villkorsändringar tillåts under försäkringstiden, men efter att ett försäkringsfall inträffat. FAL har inga tvingande regler som berör ändring av villkoren under försäkringstiden. I 19 § KFL finns däremot ett tvingande stadgande, som reglerar försäkringsbolagets möjligheter till villkorsändringar under försäkringstiden. Villkorsändring tillåts endast i undantagsfall. Trots att stadgandet är tvingande kan det emellertid inte tillämpas på villkorsändringar i samband med skaderegleringen. Stadgandets inskränkning i avtalsfri-

heten innebär nämligen endast, i likhet med annan tvingande och konsumentskyddande lagstiftning, att försäkringsavtalet inte i *förväg* får innehålla villkor som inskränker *den försäkrades rättigheter i framtiden*. Försäkringsavtalet får, annorlunda uttryckt, inte strida mot KFL innan det tillämpas, men när det skall tillämpas är det tillåtet att göra villkorsändringar som strider mot nämnda lag. Avsikten med den tvingande lagstiftningen är inte att hindra uppgörelser om t.ex. villkorsändringar i samband med skaderegleringen.

Skaderegleringslöftet avviker från de ursprungliga försäkringsvillkoren

Ett från försäkringsvillkoren avvikande skaderegleringslöfte bör kunna ses som ett avtalslöfte till ett kompletterande skaderegleringsavtal, trots att det inte framgår direkt att skaderegleringslöftet är ett anbud eller en accept. Det är nämligen möjligt att parter ingår avtal utan att de vet om att de gör det. Mängder av sådana avtal ingås. Parterna känner istället till den rättsliga effekten av sitt handlande.

Exempel på ett sådant avtal kan uppstå i samband med en vanlig bussresa. En busschaufför har en ställningsfullmakt som gör att han har rätt att ingå transportavtal för bussbolagets räkning, men säkerligen är varken busschauffören eller bussresenären särskilt ofta medvetna om att de vid betalandet och mottagandet av färdavgiften ingår ett transportavtal. Bussresenären vet att han får åka med och busschauffören vet att resenären har rätt att åka med. En skadereglerares behörighet att företa rättshandlingar för försäkringsbolagets räkning avgörs normalt också enligt reglerna om ställningsfullmakt. Även skaderegleraren och den försäkrade känner sannolikt till den rättsliga effekten av sina respektive handlanden: skadereglerarens löfte om ansvar och den försäkrades förklaring att han är nöjd. Om skaderegleraren t.ex. utlovar en viss er-

sättning och den försäkrade säger sig vara nöjd med ersättningen vet troligtvis båda parter hur ersättningen blir om löftena följs. Genom att de känner till och godtar den rättsliga effekten kan man säga att avtalets innehåll överensstämmer med deras vilja, även fast de inte vet att det är ett skaderegleringsavtal, som de känner till och accepterar. Att viljan är avgörande för hur en avtalsförpliktelse uppkommer överensstämmer med den s.k. viljeteorin. Enligt viljeteorin har viljan en rättsskapande kraft.

Ibland kan emellertid avtal ingås fast det strider mot ena partens vilja. I vissa fall kan nämligen uttalanden och uppträdanden som sådana ses som anbud respektive accept, fast den rättshandlande inte inser detta. Enligt den s.k. tillitsteorin är det i sådana fall motpartens befogade tillit som får betydelse. Att tilliten är befogad avgörs efter en objektiv prövning.

I åtskilliga fall är det svårt att tala om någon avtalsvilja inriktad på avtalsinnehållet. På motsvarande sätt är det ofta svårt att tala om motpartens tillit avseende avtalsinnehållet. Även om vilja respektive tillit funnits är det svårt att bevisa vad en part verkligen velat och att motparten verkligen fäst den tillit till en förklaring som han senare hävdar. Man försöker därför få fram ett objektivt förklaringsinnehåll utan hänsyn till parternas subjektiva inställning. Det går inte att helt bortse från parternas subjektiva inställning, men enligt den s.k. förklaringsprincipen är det objektiva förklaringsinnehållet avgörande. Om en skadereglerares löfte och den försäkrades svar enligt en objektiv bedömning överensstämmer med varandra har ett avtal ingåtts. Att överensstämmande förklaringar ger upphov till avtal är kärnan i lagmodellen för ingående av avtal, själva avtalsmekanismen. Följaktligen är det i princip riktigt att betrakta skadereglerarens löfte och den försäkrades svar att han är nöjd som avtalslöften, vilka kan ge upphov till ett skaderegleringsavtal.

Skaderegleringslöften som avviker från försäkringsvillkoren har en praktisk betydelse

Om man inte anser att ett skaderegleringslöfte som avviker från försäkringsvillkoren kan vara ett anbud respektive en accept, när detta inte uttryckligen anges, saknar ett sådant löfte praktisk betydelse. Ett skaderegleringslöfte som avviker från försäkringsvillkoren kan i och för sig även användas som bevis för att bryta försäkringsavtalstextens presumtion, men eftersom det i praktiken är svårt att bryta denna presumtion är det föga troligt att ett sådant löfte lyckas därmed. Skaderegleringslöftet har dock en praktisk betydelse om det betraktas som ett bindande anbud respektive en bindande accept till ett kompletterande skaderegleringsavtal. Att det förhåller sig på det sättet stöds indirekt av domskälen i NJA 1992 s 782. I rättsfallet hade en skadereglerare utlovat ett ansvar, som i positiv bemärkelse avvek från försäkringsvillkoren. Löftet var inget uttalat anbud. Skaderegleraren ansågs ha bristande behörighet för sin utfästelse, vilket innebar att löftet inte blev bindande. Motsatsvis följer av detta att om bristande behörighet inte hade förelegat hade löftet blivit bindande och fått en praktisk betydelse eller med andra ord kunnat betraktas som ett bindande anbud om villkorsändring av försäkringsavtalet. En skadereglerare kan nämligen i praktiken vara behörig att avge bindande löften (se mer om detta nedan). En logisk konsekvens blir, att även den försäkrades uttalanden eller liknande att han är nöjd med skadereglerarens löfte bör få samma praktiska betydelse och vara bindande som accept.

Betydelsen av en ny försäkringsavtalslag

Enligt förslaget till ny FAL (Ds Ju 1993:39) skall denna ersätta både 1927 års FAL och 1980 års KFL.

I 3 kap 5 § och 12 kap 6 § nya FAL regleras ett försäkringsbolags möjligheter till villkorsändring under försäkringstiden för skadeförsäkringar respektive personförsäkringar. Enligt 3 kap 5 § tillåts villkorsändringar av en skadeförsäkring under försäkringstiden endast i undantagsfall. Vid konsumentförsäkringar är reglerna tvingande och vid företagsförsäkringar är reglerna dispositiva (1 kap 4 § nya FAL). Förslaget till ny FAL anknuter i väsentliga delar till KFL:s bestämmelser om bl.a. villkorsändringar. En naturlig tolkning av de nya reglerna är följaktligen att försäkringsavtalet inte i *förväg* får innehålla bestämmelser om villkorsändringar. Däremot bör villkorsändringar avseende konkreta och inträffade försäkringsfall tillåtas i samband med skaderegleringen.

I 12 kap 6 § förbjuds förbehåll om att en personförsäkring får ändras ”därför att försäkringsfall inträffat eller därför att den försäkrades hälsa har försämrats” under försäkringstiden. Det är i *förväg* uppkomna förbehåll vid början av en ny premieperiod som förbjuds. Inte heller här är således villkorsändringar otillåtna i samband med tillämpningen av försäkringsavtalet.

Slutsatsen är att rättsläget avseende villkorsändringar i samband med skaderegleringen inte ändras till följd av nya FAL. Ett skaderegleringslöfte som avviker från försäkringsvillkoren kan även fortsättningsvis betraktas som ett anbud respektive en accept till ett skaderegleringsavtal, som föreskriver villkorsändring av försäkringsavtalet.

Ogiltiga skaderegleringslöften

Ett skaderegleringslöfte, som först utgör ett anbud eller en accept och därefter eventuellt är en del av ett kompletterande skaderegleringsavtal, är en rättshandling. Rättshandlingar är ogiltiga om t.ex. något väsentligt avtalsrekvisit saknas. Bristande behörighet innebär att ett väsentligt avtalsrekvisit sak-

nas. Skaderegleraren är försäkringsbolagets representant och hans behörighet att företa rättshandlingar för försäkringsbolagets räkning avgörs, som tidigare nämnts, normalt enligt reglerna om ställningsfullmakt. Möjligheten att företa bindande rättshandlingar för försäkringsbolagets räkning kan emellertid inskränkas av den befogenhet som skaderegleraren har.

Behörighet och befogenhet kan för alla fullmakter översättas med, att det förstnämnda visar vad den fullmäktige kan göra mot godtroende tredje man och det sistnämnda vad han får göra. Om tredje man är i ond tro och vet att befogenheten har överskridits blir inte den fullmäktiges rättshandling giltig, fast den fullmäktige har hållit sig inom sin behörighet.

Skadereglerarens ställning skall enligt lag eller sedvänja medföra behörighet

En ställningsfullmakts behörighet är beroende av lag eller sedvänja (10 § 2 st AvtL). Om en skadereglerares befogenhet är större än hans behörighet enligt lag eller sedvänja, är fullmakten inte längre en ställningsfullmakt utan en uppdragsfullmakt. Vid uppdragsfullmakter sammanfaller behörighet och befogenhet.

En skadereglerare erhåller inte sin behörighet med stöd av lag, utan med stöd av sedvänjan. Det är inget ovanligt med det, eftersom sedvänja i regel har en större praktisk betydelse än lag som behörighetsgrundande faktor. I motiven beskrivs sedvänjan som *gängse skick och bruk* och som *den allmänna rättsuppfattningen*. Det rör sig således inte om lokala bruk, utan det skall vara allmänt spridda uppfattningar inom en bransch och dylikt. Handlingsvanor inom vissa områden kan emellertid beaktas, så länge dessa inte framstår som rent provinsiella. Det avgörande är att vanan fått en mer allmän spridning.

En sedvänja kan även *konstateras av dom-*

stol efter utredning av branschorganisation eller myndighet. Domstol kan dessutom konstatera sedvänja utan utredning, t.ex. med utgångspunkt från tredje mans berättigade intryck. Slutligen kan domstol aktivt leda och dirigera den ”allmänna rättsuppfattningen”, vilket leder till en sedvänja i enlighet med domstolens uppfattning. Genom att sedvänjan erkänns som rättsbildande faktor har en betydande flexibilitet uppnåtts. Utvecklingen i vardagliga avtalsförhållanden kan få rättslig genomslagskraft utan att lydelsen av 10 § 2 st AvtL behöver ändras.

Enligt sedvänjan är en skadereglerare behörig att företräda försäkringsbolaget i skaderegleringen. Det framgår av yttranden, som HD tar fasta på i NJA 1992 s 782, från såväl försäkringsinspektionen (numera finansinspektionen) som från Sveriges Försäkringsförbund. Dessutom är det sannolikt en allmänt spridd rättsuppfattning och tredje mans berättigade intryck att en skadereglerare är behörig att företräda försäkringsbolaget

Skaderegleringslöftet måste falla inom behörighetsgränsen

Ett skaderegleringslöfte är endast bindande om det faller inom behörighetsgränsen. Ställningsfullmakts behörighetsomfång har gjorts rörligt, dock med undantag för en del ställningsfullmakter enligt vissa specialregler. I allmänhet växlar emellertid behörighetsgränsen med sedvänjans uppfattning om ställningens karaktär, vilket innebär att domstolarna har getts ett betydande utrymme, när de i sin rättsskapande verksamhet fastställer olika ställningars behörighetsgränser.

Det har tidigare nämnts hur sedvänjan konstateras för att avgöra om olika ställningar medför behörighet. När sedvänjan styr behörighetsomfånget kan den naturligtvis konstateras på samma sätt. Motivet för att fastställa sedvänjan kan inte rimligtvis påverka tillvägagångssättet för ett fastställande. Den bärant-

de principen i rättspraxis är inte helt klar, men den tycks vara att ju högre och mer självständig ställning desto vidsträcktare behörighet. Tyvärr saknas omfattande rättspraxis rörande gränsen för skadereglerares behörighet. INJA 1992 s 782 behandlas emellertid frågan. I rättsfallet, det s.k. Södertäljemålet, var omständigheterna i korthet följande. Brand utbröt i en försäkrad hotellbyggnad när försäkringsgivarens ansvar, i enlighet med villkoren, hade upphört. En skadereglerare utlovade att försäkringsgivaren skulle svara för de skador som hade uppstått och en av delfrågorna i målet var om skaderegleraren på grund av reglerna om ställningsfullmakt var behörig att binda försäkringsgivaren vid ett sådant ansvar. Skadereglerarens löfte innebar en omfattande avvikelse från försäkringsvillkoren. HD fann att skaderegleraren hade överskridit sin behörighet. Sedvänjans inställning till skadereglerares behörighet fastställdes med hjälp av doktrin och rättspraxis samt med stöd av yttranden från försäkringsinspektionen (numera finansinspektionen) och Sveriges Försäkringsförbund.

I den doktrin (Grönfors, Avtalslagen 2 uppl, s 90) och rättspraxis (NJA 1990 s 591) som HD refererar till framkommer att en ställningsfullmakts behörighet i allmänhet endast omfattar schablonartade och flera gånger upprepade rättshandlingar. Vid ovanliga och *mera omfattande rättshandlingar* är i stället ett fullmaktsdokument det mest naturliga.

Försäkringsinspektionen konstaterar i sitt yttrande den 23 jan 1991, att den inte har en total överblick över den praxis som råder i branschen. Emellertid uppfattar inspektionen som en någorlunda fast sedvänja, att skadereglerare är behöriga att binda bolaget i normala skadefall och i frågor som har med själva skaderegleringen att göra. Vidare framhåller inspektionen att skaderegleraren enligt sedvänjan kan tillämpa en generös avtalstillämpning (kulans) i frågor som rör smärre avvikelser med mindre konsekvenser. När särskilt

komplicerade omständigheter råder och när mycket stora ersättningsbelopp är på tal, anser sig inspektionen sakna underlag för att påstå att behörighetsgrundande sedvänja föreligger.

I Sveriges Försäkringsförbunds yttrande den 28 sept 1992 framförs, att det endast är det som direkt har att göra med skaderegleringen, som ligger inom en skadereglerares normala behörighet. Försäkringsförbundet påtalar att branschens allmänna uppfattning är, att en skadereglerare är behörig att utlova ansvar när den försäkrade har brutit mot biförpliktelser. Skaderegleraren är däremot inte behörig att utlova ansvar, när ett förpliktigande försäkringsavtal saknas. Enligt Försäkringsförbundets mening finns inte i branschen någon gemensam uppfattning och därmed inte heller någon sedvänja med innebörden, att skaderegleraren får vidta så viktiga och betydelsefulla *ändringar av försäkringsavtalet* att det kommer att stå i direkt strid med det dittills gällande avtalet.

Skadereglerares behörighet att avge bindande löften

Följande slutsatser av intresse för denna framställning kan göras av domskälen i NJA 1992 s 782 och de uttalanden som domen bygger på.

En skadereglerare är behörig att binda bolaget vid löften som avviker från försäkringsvillkoren, men avvikelser får inte vara betydelsefull eller så omfattande att villkorsändringen står i direkt strid med de ursprungliga försäkringsvillkoren. Dessutom måste avvikelser kunna sägas ingå i en normal skadereglering. Exempel på bindande skaderegleringslöften är löften om att bortse från brutna biförpliktelser vid skaderegleringen. Genom att försäkringsbolaget i ett skaderegleringsavtal bortser från den brutna biförpliktelsen har *försäkringsavtalet ändrats* avseende regleringen av det inträffade försäkringsfallet.

Om ett försäkringsbolag skulle vilja att

dess skadereglerare skall ha en större behörighet bör skadereglerarna utrustas med fullmaktsdokument, vilka anger var behörighetsgränsen går. Det bör emellertid beaktas att även utan ett fullmaktsdokument kan behörigheten i en framtid utökas. Sedvänjan, som styr behörigheten, är inte statisk. Det är till stor del branschens uppfattning och handläggning av skaderegleringen som styr sedvänjan.

Om bolagen aldrig återoppar att behörighetsgränsen är överskriden, vid omfattande avvikelser från villkoren, kan *gångse skick och bruk* förändras. Sedvänjan får med andra ord ett nytt innehåll. Visserligen är ett fullmaktsdokument det mest naturliga vid ovanliga och mera omfattande rättshandlingar, men det kan inte betyda att en ställningsfullmakt aldrig kan accepteras för sådana rättshandlingar. Dessutom är det svårt att exakt ange, hur omfattande en rättshandling skall vara för att ett fullmaktsdokument skall vara det mest naturliga. En rättshandling kan vara *omfattande, men ändå inte mera omfattande*. Däremellan finns ett spelrum.

Den försäkrade får inte ha insett eller bort insett förekomsten av inskränkande föreskrifter

En ställningsfullmäktig skadereglerare kan vara behörig att avge ett visst löfte, men på grund av bolagets inskränkande föreskrifter får han inte göra det. Han saknar befogenhet. Inskränkningar i befogenheten är utan betydelse gentemot godtroende tredje man, här den försäkrade. Motsatsvis innebär detta, att om den försäkrade är i ond tro angående en skadereglerares överskridna befogenhet blir inte skaderegleringslöftet bindande.

Sveriges Försäkringsförbund har i sitt yttrande den 28 sept 1992 (i det tidigare refererade rättsfallet NJA 1992 s 782) även uttalat sig om skadereglerares befogenhet. Enligt

Försäkringsförbundet varierar förhållandena mellan bolagen. Vissa bolag tillåter att skadereglerarna fattar beslut om mycket höga ersättningsbelopp, medan andra bolag endast tillåter skadereglerarna att självständigt fatta beslut om relativt låga belopp. När skaderegleraren endast har befogenhet att besluta om låga ersättningsbelopp brukar definitiva beslut om högre ersättningsbelopp fattas efter samråd mellan skaderegleraren och någon i mera ledande ställning i bolaget, i första hand skadeförhållanden. Skillnaden i befogenhet har ofta ett samband med försäkringsbolagets storlek. Det finns en klar tendens att de stora bolagen ger skadereglerarna mera långtgående befogenheter än de små.

En skadereglerare kan erhålla en uppdragsfullmakt

Följande kommentar beträffande skadereglerares befogenhet att företräda försäkringsbolaget kan göras med anledning av Försäkringsförbundets yttrande i NJA s 782. När en skadereglerare tillåts att besluta om mycket höga ersättningsbelopp, kan det innebära att hans befogenhet överskrider den behörighet, som normalt tillkommer en ställningsfullmäktig skadereglerare. Om en skadereglerare ges befogenhet att överskrida normal behörighet för skaderegleringen har han också behörighet att göra detta. Han måste därmed anses ha fått en uppdragsfullmakt (se ovan). Följaktligen kan ett bolags interna praxis leda till att det blir bundet av ett mera omfattande skaderegleringslöfte. Vid en mera omfattande rättshandling är emellertid ett fullmaktsdokument det mest naturliga.

Fullmaktstyperna tolerans- och kombinationsfullmakt

Vid en *toleransfullmakt* har innehavaren av fullmakten tidigare vid upprepade tillfällen överskridit vad han har varit behörig att göra.

Huvudmannen har förefallit att tolerera överskridandet genom att underlåta att aktivt ingripa för att förhindra ett upprepande. I och med tolererandet blir behörigheten lika omfattande som de tolererade handlingarna.

Vid en *kombinationsfullmakt* har en kombination och samverkan av olika omständigheter lett till en fullmakt med en viss behörighet. Var och en för sig hade dessa omständigheter inte lett till en sådan behörighet. Exempel på kombinationsfullmaktsgrundande omständigheter har i rättspraxis angetts vara, att huvudmannen betett sig på ett sådant sätt att tredje man fått intrycket att företrädaren varit behörig att binda huvudmannen vid de rättshandlingar som företrädaren företagit.

Om en skadereglerare har erhållit en tolerans- eller kombinationsfullmakt har sedvanerekvisitet i ställningsfullmakten ersatts av upprepade handlingar respektive en kombination och samverkan av olika omständigheter. Genom att sedvänjan inte styr behörigheten, kan behörighetsomfånget vara betydligt mer omfattande än vad som normalt tillkommer en ställningsfullmäktig skadereglerare. Även här kan således ett bolags praxis leda till, att det blir bundet av mera omfattande skaderegleringslöften.

Ratihabition

En skadereglerare som har överskridit sin behörighet binder inte försäkringsbolaget med ett skaderegleringslöfte, men löftet kan ändå bli bindande om försäkringsbolaget i egen skap av huvudman ratihaberar det.

Ratihabition innebär att huvudmannen kommer med ett uttryckligt eller tyst godkännande i efterhand. Ett tyst godkännande sker genom s.k. konkludent handling, dvs. huvudmannens beteende och andra omständigheter gör att man kan sluta sig till ett godkännande. Godkännandet ersätter bristen på föregående behörighet, vilket är en skillnad från exempelvis toleransfullmakten. När en tolerans-

fullmakt föreligger har inte behörigheten tillkommit i efterhand. Behörigheten har funnits redan i rättshandlingsögonblicket.

Försäkringstagarens behörighet att företräda försäkrad tredje man i samband med skaderegleringen

När en försäkringstagare har försäkrat tredje mans intressen grundar sig den försäkrades rätt på försäkringsavtalet och inte på något rättsförhållande till försäkringstagaren. Försäkringstagaren kan dock i vissa fall ha fullmakt att företräda den försäkrade tredje mannen i skaderegleringen. Fullmaktens behörighet grundar sig inte på sedvänjan, utan på ett specialstadgande om ställningsfullmakt. Stadgandet är dispositivt och finns i 57 § 2 st FAL. Det gäller även för konsumentförsäkringar enligt 4 § KFL. Av 3 § 1 st FAL framgår att de regler som är dispositiva enligt FAL inte upphör att vara dispositiva därför att de tillämpas på en konsumentförsäkring.

Enligt 57 § 2 st FAL är försäkringstagaren behörig endast om den försäkrade tredje mannen inte är namngiven i försäkringsavtalet eller inte bestämt visat eller anmält sin vilja att själv bevaka sin rätt. Av stadgandet framgår indirekt att utgångspunkten är att det är den försäkrade tredje mannen själv som har en förhandlingsrätt och rätt att uppbjära försäkringsersättning.

I 7 kap 6 § nya FAL finns ett motsvarande stadgande till 57 § 2 st FAL. Försäkringstagaren har således även fortsättningsvis en lagstadgad ställningsfullmakt. Stadgandet är i princip tvingande till förmån för försäkrad tredje man både vid företagsförsäkringar och konsumentförsäkringar (1 kap 4 § 2 st nya FAL). Vid företagsförsäkringar är emellertid stadgandet tvingande endast till förmån för tredje man, som har förmånsrätt i fast egendom och tomträtt, men är för övrigt dispositivt (7 kap 1 § nya FAL).

Preskription

Enligt huvudregeln i 29 § FAL respektive 39 § KFL är preskriptionstiden tre år. Preskriptionstiden utgår inte från fordringens tillkomst. Utgångspunkt är i stället den tidpunkt vid vilken den ersättningsberättigade fick *känedom* om att fordringen kunde göras gällande. Eftersom det i vissa fall kan dröja innan den ersättningsberättigade får kännedom om fordringen, finns en yttersta preskriptionstid på tio år från det att fordringen *tidigast* hade kunnat göras gällande.

Kännedom om fordringen kanske den ersättningsberättigade först får genom att försäkringsbolagets skadereglerare utlovar ansvar. Om detta skaderegleringslöfte leder till en villkorsändring är det dessutom möjligt att den försäkrades fordran uppstår på grund av ett följande skaderegleringsavtal. Om exempelvis försäkringshavaren i en företagsförsäkring har bortsett från en säkerhetsföreskrift, kan det leda till att ersättning inte skall utgå enligt villkoren. En säkerhetsföreskrift är en biförpliktelse. En skadereglerare är i allmänhet behörig att bortse från brutna biförpliktelser (se ovan). Om skaderegleraren utlovar ansvar, trots den brutna biförpliktelsen, uppstår försäkringshavarens fordran när ett skaderegleringsavtal om villkorsändring har slutits.

Enligt både 29 § FAL och 39 § KFL sker preskriptionsavbrott genom att den ersättningsberättigade väcker talan. Vid ett preskriptionsavbrott av rätten till försäkringsersättning börjar en ny preskriptionstid löpa enligt preskriptionslagens regler. Enligt 2 § 1 st PreskL är preskriptionstiden som huvudregel tio år och utgångspunkt för denna tid är fordringens tillkomst. Enbart en anmälan till bolaget eller en framställan hos allmänna reklamationsnämnden eller någon av försäkringsbranschens nämnder räcker inte för att preskriptionsavbrott skall ske enligt försäkringslagarna. Ett preskriptionsavbrott som sker

genom att talan väcks förfaller om talan inte fullföljs till avgörande, återtas eller avvisas. Om försäkringsbolaget däremot efter en skadeanmälan erkänner den försäkrades rätt till försäkringsersättning kan ett sådant erkännande ha samma verkan som väckande av talan. Om skaderegleraren erkänner den försäkrades rätt till ersättning gäller i princip allmänna behörighetsregler. Erkännandet kan ske genom ett skaderegleringslöfte om ansvar. Om en fordran uppstår först på grund av ett kompletterande skaderegleringsavtal, är det rimligt att betrakta detta avtal som ett erkännande. Ett erkännande, som endast utlovar ansvar men där beloppsfrågan är oklar, är emellertid regelmässigt inte preskriptionsavbrytande.

I 39 § 2 st KFL finns en bestämmelse som saknar motsvarighet i FAL. Om den ersättningsberättigade anmäler ett försäkringsfall till bolaget inom preskriptionstiden har han enligt detta stadgande alltid sex månader på sig att väcka talan om försäkringsersättning sedan försäkringsbolaget förklarat sig tagit slutlig ställning i ersättningsfrågan. Det saknar då betydelse att preskriptionstiden har löpt ut. Utgångspunkt för sexmånaderstiden är den ersättningsberättigades kännedom om ställningstagandet. Ett slutligt ställningstagande om försäkringsersättning är detsamma som att erkänna den försäkrades rätt till ersättning. Vid ett slutligt ställningstagande är ersättningsbeloppet inte oklart. Eftersom erkännandet leder till preskriptionsavbrott är det av stor betydelse när det slutliga ställningstagandet kommer. Om ställningstagandet kommer innan preskriptionstiden löpt ut börjar en ny preskriptionstid enligt preskriptionslagen att gälla. Om ställningstagandet kommer efter att preskriptionstiden löpt ut får den försäkrade endast en sexmånadersfrist.

I förslaget till ny FAL finns samma preskriptionsregler som i KFL. I nya FAL finns dessutom en nyhet. Preskriptionsavbrott kan även ske om den försäkrades fordran åbero-

pas i ett skiljeförfarande (8 kap 4 § för skadeförsäkringar och 17 kap 5 § för personförsäkringar).

Förkortningar

AvtL	Lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.
Ds Ju	Departementserien, Justitiedepartementet.
FAL	Lag (1927:77) om försäkringsavtal.
HD	Högsta Domstolen.
KFL	Konsumentförsäkringslagen (1980:38).
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avd 1.
PreskL	Preskriptionslagen (1981:130).
SOU	Statens Offentliga Utredningar.

Källförteckning

Propositioner

- 1975/76:81 med förslag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, m.m.
- 1976/77:5 med förslag till preskriptionslag m.m.
- 1980/81:10 om ändring i kreditupplysningslagen (1973:1173) m.m.
- 1981/82:40 om hemförsäljningslag.

Betänkanden

Förslag till lag om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, lag om avbetalningsköp m.m. avg. d 31 jan 1914 av därtill utsedda kommittéerade, Stockholm 1914.

Ds Ju 1993:39, förslag till ny försäkringsavtalslag.

Offentliga utredningar

SOU 1925:21, Förslag till lag om försäkringsavtal m.m. avg. d 7 april 1925.

Litteratur

Adlercreutz, A. *Avtalsrätt II*, 3 uppl, Lund 1991,

Avtal, Lärobok i allmän avtalsrätt, 9 uppl, Lund 1993.

Forsström, J. *Preskription av fordringar, Kommentar till den nya lagen*, Stockholm 1982.

Grönfors, K. *Ställningsfullmakt och bulvanskap*, Stockholm 1961

Avtalslagen, 2 uppl, Stockholm 1989.

Hellner, J. *Försäkringsrätt*, 2 uppl, Stockholm 1965.

Lindskog, S. *Preskription, Om civilrättsliga förpliktelsers upphörande efter viss tid*, Stockholm 1990.

Nilsson, E./Strömbäck, E. *Konsumentförsäkringslagen, Kommentar, lagtext och försäkringspraxis*, Stockholm 1984.

Ramberg, J. *Allmän avtalsrätt*, 2 uppl, Stockholm 1989.

Tiberg, H. *Mellanmansrätt*, 7 uppl, Stockholm 1986,

Fordringsrätt, 6 uppl, Stockholm 1988.

Rättsfall

NJA 1985 s 717.

NJA 1990 s 591.

NJA 1992 s 782.